Cosi (non) Fan Tutte
ככה לא עושות כולן*

אמיר בן פורת

תקציר מאמר זה עוסק בכדורגל נשים בישראל, ובעיקר בתחושותיהן ובעמדותיהן של שחקניות כדורגל בישראל, המשתתפות בענף הספורט הפופולרי ביותר בישראל. ענף זה דחוק לשוליים, הרחק מתפארתו של כדורגל הגברים. כדורגל נשים בישראל הוא ענף חדש — לפני שנות השמונים המאוחרות כמעט לא הכה שורשים. כינונו בשנות התשעים המאוחרות נעשה ביוזמת ההתאחדות הישראלית לכדורגל, ולמעשה מתקיים במסגרת של "אוטונומיה יחסית", הנקבעת ראש לכול על־ידי התאחדות זו. מאמר זה מתבסס על עבודת שדה שנערכה לפני כמה שנים, ובה התראיינו כשלושים שחקניות כדורגל ישראליות, משני מועדונים המשתתפים בליגה הבכירה של כדורגל הנשים. במאמר התמקדנו בחשיפה של שלושה נושאים: נשיות, אפקט המגדר ותפישת הפערים בין המגדרים בספורט זה. הנחת המוצא של מחקר זה היא כי כדורגל הנשים הוא תלוי מגדר; כלומר, מה שקורה לו מותנה ברצון הטוב של הרשויות הרלוונטיות, הנשלטות על־ידי גברים. שחקניות הכדורגל שרואיינו במחקר זה מודעות להוויה שבתוכה הן נמצאות, למשקל הקריטי שיש למצב המגדרי ולמגבלות המוטלות
עליהן משום שהן נשים המשחקות "משחק של גברים". בשלב זה לפחות הן אינן תולות תקוות רבות בעתיד הכדורגל שלהן. נדמה כי לפחות מה שיש הוא זה שיהיה.

תארנים: כדורגל נשים, מגדר, פערים.

מבוא: בשני קווים מקבילים

"העתיד הוא של הנשים", הצהיר בשנת 1995 ג'וזף בלאטר, יושב הראש של ההתאחדות הבין־לאומית לכדורגל)פיפ"א(, תוך שהוא מהלל את אופן המשחק ואת המשחקות: "משחק עם סגנון ייחודי", "מאופיין באלגנטיות". להצהרה זו חשיבות רבה; הסמכות האולטימטיבית של הכדורגל אימצה את כדורגל הנשים ומיקמה אותו בתוך הכדורגל העולמי. לאחר שנים של מאבק להכרה בזכותן לקיים כדורגל, העניקה פיפ"א הכרה דה־יורה לכדורגל נשים, שעד אז היה דחוי על־ידי רשויות ספורט מקומיות ובין־לאומיות הנשלטות על־ידי גברים. למעשה ובלית ב ֵררה, פיפ"א התאימה עצמה להלך הרוח שהחל שורר בעולם, התביעה של נשים לשוויון הגיעה גם לספורט הפופולרי והגברי ביותר, והכניעה אותו. כדורגל נשים — קרי, מועדוני כדורגל של נשים בלבד — החל את חייו כמעט במקביל לראשיתו של המאבק הפמיניסטי לשוויון זכויות, שהוצת על־ידי נשות המעמד הבינוני באנגליה ובמדינות אחרות באירופה ובצפון אמריקה בשלהי המאה התשע־עשרה)Connell, 1987; Hall, 1996(. ברם, כדורגל נשים החל כפרק נפרד מן המאבק לשוויון זכויות של המגדר הזה. החל משלהי המאה ה־19 ניהלו נשים מאבק בכמה "שדות קרב". החשוב ביניהם היה השדה הפוליטי, המקום שבו נקבעים כללי המשחק וגם השיקולים לחלוקת המשאבים. הספורט, ולעניין הנוכחי, הכדורגל, היה גם הוא לשדה קרב במקביל למאבק הפמיניסטי, אך זה לא התייחס אליו בדרך

* המאמר מתבסס על כתב יד העומד להתפרסם בקרוב בהוצאת "רסלינג".

כלל. מסיבות מסוימות, בעיקר בגלל כשרים פיזיולוגיים מסוימים, הקרב הארוך של נשים על מקום בכדורגל התרחש סביב מימוש עיקרון פרגמטי של "שוות אך נפרדות". לא רק הבדלים ביולוגיים הכתיבו את מהלך הדברים: לפוליטיקה, לכלכלה ולתרבות, שנשלטו אז על־ידי המגדר הגברי, הייתה אז השפעה רבה על התפתחותו, אל נכון — הכשלתו — של כדורגל הנשים. "אף שהעדויות שבידינו דלות", כותב היסטוריון הכדורגל דוד גולדבלט, "נראה בבירור שנשים שיחקו כמה מן הנוסחים הרבים של הכדורגל העממי. דיווחים מהילידים בצפון אמריקה, מחצר ימי הביניים היפנית והמשחקים שהיו נהוגים באנגליה בחג הנוצרי ה'שרוב טיוסדי' (Shrove Tuesday) החל בראשית האביב, מצביעים על כך שנשים שיחקו במשחקים מעורבים, או בינן לבין עצמן. אי אפשר לומר את אותו הדבר ביחס לתחילת ההתפתחות של הכדורגל. כדורגל זה טופח במוסדות האקסקלוסיביים של הגברים, בבתי הספר, באוניברסיטאות, במועדוני 'האולד בויס' ובכוחות המזוינים. לנשים לא הייתה נגישות לספורט הזה. מראשיתו, היה הכדורגל המודרני רתום לאידיאולוגיה הגברית הוויקטוריאנית שהניחה כי הספורט כמו כל שאר התחום הציבורי, הוא עניין לגברים בלבד" (Goldblatt, 2006, pp 179-180). לנשים שעמדו בראש המאבק לשוויון זכויות, שהלך והתעצם, היו דברים חשובים יותר מאשר משחק כדורגל 1994 (Groz, Connell, 1987; Denski, 1992;). אבל בו בזמן שהן ניהלו מאבק שהתרחש ממש ברחובות הבירה האנגלית, החלו נשים אחרות׳ בעיקר מבנות המעמד הבינוני ומן האריסטוקרטיה, להתארגן במועדוני כדורגל משלהן, ולשחק. מוסדות הכדורגל והקהל שכולו גברים בזו להן, "שמו להן רגליים" ועשו כל מאמץ כדי להדיר אותן, כי "כדורגל אינו משחק המתאים לנשים". מסיבות רעות, ההיסטוריה הייתה לצדן: "המלחמה הגדולה" עתירת הדמים 1914-1918) הקרתה לנשים הזדמנות לתפוס לשעה את מקומם של הגברים, החסרים במגרשי הכדורגל. משחקי כדורגל של קבוצות נשים היו לאירועים פומביים בנוכחות קהל רב יחסית. כשהסתיימה המלחמה שבו הגברים להדיר את הנשים ממגרשי הכדורגל, אלא שהפעם הם כבר לא יכלו להן: כדורגל — אמנם במתכונת מצומצמת ובשוליים — היה גם למשחק של נשים. גם הפמיניזם לא עמד לצדן: "האמנציפציה של הנשים תוארה 'כאחד ההיבטים הבולטים בפאזה התעשייתית של ההתפתחות החברתית]...[והפמיניזם של המאה התשע עשרה תואר ביסודו כתופעה של המעמד הבינוני]...[אף על פי שמרבית הפמיניסטיות של המאה התשע עשרה התעלמו מן הספורט במאמץ שלהן לשיפור מעמד הנשים הספורט בתקופה הוויקטוריאנית והאדוארדיאנית היווה שמורה חשובה של הגברים אשר הולידה ושחזרה הנחות פטריארכליות" (Hargreaves, 1994, p. 42). מכל מקום, גם בתנאים הללו החליטו קבוצות מסוימות של נשים לעשות מעשה: הן הקימו קבוצות כדורגל והחלו לשחק "כנגד כל הסיכויים". בקו אחד נערך המאבק המקיף לשוויון זכויות, ובמקביל לו, באופן עצמאי, מאבק "לתפוס מקום" על הדשא של מגרש הכדורגל. הזמן הוא ראשית שנות העשרים של המאה העשרים; מחצית המאה תחלוף עד אשר כדורגל הנשים יתקבל ויהיה לסניף של ההתאחדות לכדורגל המקומית והבין־לאומית.

אוטונומיה יחסית

מאמר זה נשען על מושג שכבר נעשה בו שימוש בעבר ביחס לנשים וכדורגל (Ben Porat, 2009). מושג זה, הלקוח מהקורפוס של אלתוסר (Althusser, 2005), מתאר ומסביר התנהגות חברתית

ברמות שונות של התארגנות "כפונקציה" של מגבלות סביבתיות היסטוריות — פרמטרים פוליטיים, תרבותיים וכלכליים — המצרות או מרחיבות את דרגות החופש של המשתתפים המסוימים, במקרה של מאמר זה, שחקניות כדורגל בישראל. כמו כל יחיד בישראל, תנאים היסטוריים מסוימים)מצב פוליטי, כלכלי וכו'(מעצבים־משפיעים גם על שחקנית כדורגל בהתנהגותה. ברם שחקנית כדורגל אינה סתם יחיד, אלא אישה המשחקת כדורגל — מעשה חריג גם מבחינת כלל הנשים בישראל. ניתן על כן להניח כי הפרמטר הקריטי הנוגע לה כשחקנית כדורגל, ומשפיע מאוד על האוטונומיה היחסית שלה, הוא המגדר שלה. אפשר להניח על סמך מה שידוע כמעט לכל מי שיש לו עניין בכדורגל)וגם לרבים שאין להם(כי המשחק הזה נשלט על־ידי גברים: עובדה זו נמשכת והולכת מאז שהומצא הכדורגל המודרני, וגם לאחר שנשים כבשו להן חלק בו — מוסדותיו עדיין מנוהלים על־ידי גברים. למעשה, האחרונים קובעים את כללי המשחק ואת חלוקת המשאבים. כלומר, האוטונומיה היחסית של כדורגל הנשים, ומכך גם של שחקניות הכדורגל, נקבעת על־ידי גברים המכהנים בעמדות המפתח במוסדות הכדורגל בישראל הכפופים ישירות)וללא התערבות של מוסדות שלטון ישראלים(להתאחדות הכדורגל הבין־לאומית)פיפ"א(, שגם מוסדותיה נשלטים על־ידי גברים. כך למשל, כאשר פיפ"א החליטה במועצתה לקבל את כדורגל הנשים כחלק בלתי נפרד מהכדורגל העולמי, נדרשו ההתאחדויות המקומיות החברות בפיפ"א לסדר ליגת נשים ונבחרת לאומית של נשים. בכך, לכאורה, הורחבו דרגות החופש והאוטונומיה היחסית של כדורגל הנשים, אך עדיין נשמרת באדיקות ה"יחסיות". מי שמצר או מרחיב את האוטונומיה של הכדורגל הזה הם מוסדות הכדורגל, שכאמור — נשלטים על־ידי המגדר "הראשון". רשויות הכדורגל מצאו פתרון פרקטי המקובל בספורט, שלכאורה מותיר לנשים אוטונומיה יחסית רחבה והוא: עיקרון ה"שוות אך נפרדות", עיקרון המקובל על שני הצדדים)מגדרים(. כדורגל הנשים מתנהל בנפרד מזה של הגברים, ולכאורה דרכי התנהלותו מסורות בעיקר למי שמנהלות אותו. גם הן כפופות באמצעות ההתאחדות לכדורגל למוסד העולמי)פיפ"א(, שרק לו רשות לשנות או לתקן את כללי המשחק. חלק אחד של העיקרון — "נפרדות", מיושם פחות או יותר; החלק השני — "שוות", עדיין רחוק ממימוש ומעיב על החלק הראשון. עד כמה כדאי להן להיות אוטונומיות אך חסרות משאבים?

ראשיתו של כיבוש נאור ההיסטוריה של כדורגל הנשים מתחילה, על פי הרישומים, כשלושה עשורים לאחר שמשחק זה קודד ומוסד, ואחרי שהמוקד שלו עבר מבתי הספר "הציבוריים")הפרטיים(אז הערים — אל רגליהם של בני המעמדות הנמוכים. משחק הכדורגל המאורגן הראשון שבו השתתפו קבוצות של נשים נערך בסקוטלנד בשנת 1881, והוא שוחק על פי כללי המשחק שקבעה ההתאחדות הסקוטית לכדורגל [1]. מדובר בשתי קבוצות של נשים — כפי הנראה מן המעמדות ה"מכובדים", שמסיבות שלא פורטו ברשומות המצויות, החליטו כי הן רוצות לשחק כדורגל. הנשים האלה

[1] ההיסטוריה של כדורגל הנשים, בעיקר ראשיתה, סובלת כפי הנראה ממחסור ברשומות. קשה לקבוע במדויק מי היו הראשונות לשחק. אבל כל החוקרים תמימי דעים כי כדורגל נשים החל באנגליה לאחר שכדורגל הגברים כבר התמסד, וההערכה היא כי זה קרה עוד בטרם סיומה של המאה ה־19. במשך השנים השתפר המידע על כדורגל הנשים באנגליה ובמדינות אחרות בכל היבשות. גם המחקר על הכדורגל הזה הלך והתרבה אם כי הוא עדיין — בדומה לכדורגל הנשים — מפגר אחרי המחקר על כדורגל הגברים.

קיוו לערוך אותו בגלזגו, אך לא הצליחו למצוא מישהו שישכיר להן מגרש; אי לכך נערך המשחק בשבעה במאי 1881 באדינבורו, ב"היברניאן פארק", ביתו של מועדון הכדורגל היבס (Hibs Sanders, 2009). התגובות למשחק הזה היו בוטות. העיתונות הנשלטת על־ידי גברים מן המעמד הבינוני והגבוה כינתה אותו "החיזיון המחפיר ביותר מעולם, הקשור לכדורגל". התפיסה הבסיסית שעמדה מאחורי התגובות הללו נבעה מהנחות מוקדמות על ה"טבע" הפיזי והמנטלי של נשים. אישה המשחקת כדורגל נחשבה למי שמחבלת בתפקיד החשוב ביותר שייעד לה הטבע, הולדת ילדים. קורפוס גדול על הסברים ביולוגים ופסיכולוגיים נוצר על־ידי "מדענים" גברים, במטרה לשמר את תלותן של הנשים בגברים (Connell, 1983). אבל ליידי פלורנס דיקסי — משוררת, נובליסטית, עיתונאית ותומכת נלהבת בזכויות הנשים — לא חתה מפני "דעת הציבור" וארגנה משחקי צדקה — משחקים שמטרתם לאסוף כסף עבור נזקקים – שבהם השתתפו קבוצות כדורגל של נשים. התגובה של המגדר הגברי לא איחרה לבוא: כרעהו האנגלי, גם הממסד של הכדורגל הסקוטי (גם הוא כמובן בשליטת גברים מן המעמדות העליונים) התייחס לכדורגל נשים בסלידה. בשנת 1902 הזהירה ההתאחדות הסקוטית לכדורגל את המועדונים החברים בה מפני מתן רשות לקבוצות כדורגל של נשים להשתמש במגרשים שלהם; מועדון שימרה את פי ההתאחדות תתבטל חברותו . המגדר הגברי נחרד ונכנס למגננה שתימשך שנים רבות.

בשנת 1917 יזמה גרייס סיברט, עובדת בית חרושת, את הקמתה של קבוצת הכדורגל של נשים שנקראה בשם "דיק, קר'ס ליידיס" ; "דיק קר" הוא שמו של בית חרושת בפרסטון, שייצר קרונות וציוד רכבות ובזמן המלחמה הוסב להפקת תחמושת עבור הצבא, כאשר חלק נכבד מכוח העבודה שלו היו נשים, שזו הייתה עבודת החוץ הראשונה בחייהן. גרייס סיברט הקימה קבוצת כדורגל של נשים ואתגרה גברים לתחרות. משחק בין המינים נערך בפרסטון שבאזור לנקשייר, ותוצאתו אינה ידועה. בעידוד הנהלת המפעל, שמעט לאחר מכן רכשה והעמידה לרשות הקבוצה מגרש משחקים, התמסד מועדון הכדורגל דיק קר'ס ליידיס. בכריסטמס של שנת 1917, בנוכחות קהל של כ־10,000 צופים, גויסו כ־600 לירות שטרלינג עבור בית החולים הצבאי המקומי (lupez, 1997). השחקניות, שהמשיכו לעבוד בבית החרושת כימים ימימה, קיבלו פיצוי עבור הפסד שעות עבודה. בשנת 1921 שיחקה הקבוצה כשני משחקים בממוצע בשבוע במשך עונת הכדורגל, 67 משחקים בסך הכול, בעוד המפעל מכסה את ההוצאות עבור נסיעות ומזון לצוות, ותו לא. במשך המלחמה ייצגו קבוצות כדורגל של נשים את אנגליה במשחקים "בין־לאומיים", כנגד קבוצות מסקוטלנד ומאירלנד. משחקים אלה משכו קהל רב. כדורגל הנשים, שהחל לצמוח בבריטניה במשך המלחמה, החל לפרוח לאחריה. בשני העשורים הראשונים של המאה העשרים נכח קהל רב (עד כדי עשרות אלפים) באצטדיונים שבהם נערכו המשחקים (Woodhous, 1991 Williams and). קבוצות כדורגל של נשים התפשטו בצפונה של אנגליה, במרכז ובצפון מזרח. נדמה היה כי הנשים הולכות וכובשות להן מקום של קבע בכדורגל האנגלי. אבל בשנת 1921 "התאוששו" מוסדות הספורט של הכדורגל האנגלי. גברים שבו כבר משדה הקרב והנשים, שתפסו את עמדותיהם בבתי החרושת והשירותים השונים, נשלחו אחר כבוד

חזרה למשקי בתיהן. ההתאחדות לכדורגל חשה איום, הכריזה חרם על כדורגל הנשים ואסרה על חבריה לאפשר להן לשחק באצטדיונים שלהם. ראשיה פסקו כי "המשחק הזה אינו מתאים לנשים". נשים רבות ויתרו על המשחק הזה, כפי הנראה משום שלא יכלו או לא רצו להתמודד עם דעת קהל עוינת בחוץ ובבית (Pfister, at el, 1999). יובל שנים מאוחר יותר, ביוני של שנת 1971, בעצרת של אופ"א — התאחדות הכדורגל האירופאית — התקבלה החלטה התובעת מההתאחדויות המדינתיות החברות בה לאמץ ולפקח על כדורגל הנשים במקומותיהם. ראשי ההתאחדות הבריטית נאלצו להכיר בהתאחדות הכדורגל של הנשים ולהסיר את החרם על

מועדוניה. בשנת 1990, בסיוע כספי של ארגון נאמנות ציבורי, שמטרתו הייתה לתמוך כספית בספורט קהילתי, הוקמה של ליגה לאומית אנגלית לכדורגל של נשים, שכללה שמונה מועדונים. בשנת 1991 נמנו 334 מועדונים של נשים, שכללו 9,000 שחקניות. בשנת 2000 נמנו 700 ועוד 750 קבוצות של נערות (מועדונים, ובהם 35,000 שחקניות. כדורגל הנשים באנגליה גדל בקצב מרשים, ויש המכנים אותו "הספורט הצומח ביותר באנגליה" (Williams, 2003). כדורגל נשים החל לצמוח ולהתמסד גם במקומות אחרים: בצרפת, בשוודיה, בגרמניה, בארצות הברית, ובמשך הזמן הוא התפשט בכל רחבי הגלובוס: כ־170 נבחרות לאומיות משתתפות בתחרויות המוקדמות בגביע העולם. בכל מקום כמעט נתקל כדורגל הנשים בהתנגדות של מוסדות הכדורגל שנשלטו, כמובן, על־ידי גברים. בסופו של דבר, כאמור, במצווה פיפ"א, אומץ כדורגל הנשים. אף על פי כן, כדורגל נשים נמצא בשוליים של כדורגל הגברים: אחות חורגת נטולת נכסים משל עצמה. ובשוליים כמובן נמצאות שחקניות הכדורגל: בינן ובין כדורגל הגברים, קרי השחקנים, ישנו עדיין פער שגודלו כגודל אוקיינוס. ההוויה קובעת את התודעה, והשחקניות נוכחות שוב ושוב שה"אוטונומיה" שלהן תלויה בתוכן ובצורה של יחסי המגדרים בחברה הסובבת אותן, יחסים המקרינים גם על הכדורגל של הנשים.

מה שהן רואות, מה שהן מרגישות "אבי הושיב את אחי מול מסך הטלוויזיה לצפות בגמר גביע ההתאחדות, אבל לי ולאחותי הוא נתן סוכרייה על מקל ואמר לנו ללכת ולשחק בשקט בקומה העליונה. חשתי נדחית, מדוע איני די חשובה שיבקש גם ממני? אבי בסך הכול הניח שכדורגל הוא עבור בנים" (Coddingdon, 1997, p. 7).

אוטונומיה יחסית: ממצאי מחקרים שונים מלמדים (להלן) כי התנהגות שחקניות הכדורגל, ובמיוחד הדימוי העצמי שלהן, מושפעים ממעמדו הדומיננטי של כדורגל הגברים. אם במודע ואם לא במודע, כדורגל הגברים משמש מודל לחיקוי (ולקנאה) בקרב שחקניות הכדורגל. מעמדן בפרמטרים הכלכליים והתרבותיים (למשל, הסמליים) המעצבים את המשחק הזה נקבע ביחס למעמדו הבכיר של כדורגל הגברים. החל משלב הסוציאליזציה למשחק ועד להופעה בזירה הבין־לאומית, שחקנית הכדורגל אינה עומדת בפני עצמה: האוטונומיה היחסית של כדורגל הנשים תלויה במגדר האחר השולט במוסדותיו ומכתיב את דרגות החופש שלהן (Fasting, et.al, 2004). הזיקה – שהיא בעצם תלות – של כדורגל הנשים בזה של הגברים, עולה מממצאי המחקרים

העוסקים בביוגרפיה של שחקנית כדורגל. בדרך כלל זיקה־תלות זו מתחילה במפגש עם כדורגל שמשחקים אותו בנים־ילדים בסביבה הקרובה: בשכונה, בבית הספר, במרכז הקהילתי. מסיבות מסוימות, כגון אלה הקשורות באישיותה של הילדה־נערה המסוימת, או בתנאי המצב)״רק בנים משחקים בסביבה״(היא ״נדלקת״, מתחילה לשחק עם הבנים, ואחר כך עוברת לשחק עם הבנות באופן מסודר פחות או יותר. בעשורים האחרונים החלה תנועה של ״כדורגל ילדות״: הכדורגל הזה מאורגן באמצעות כללי משחק מסודרים, מאמנים והורים, המסיעים את בנותיהן לאימונים ולמשחקים ודואגים לציוד הנדרש)Littman,1999(. בארצות הברית הכדורגל היה לספורט הדומיננטי אצל בנות צעירות)וגם אצל בנים(, ועבור רבות מהן הוא מהווה פרק בביוגרפיה של חייהן. עולם הכדורגל של השחקנית הוא עולם שאת מרבית הפרמטרים הקריטיים שלו קובעים גברים. זה עולם שבו מתקיים ונמשך מתח בין־מגדרי, משום שהשחקנית נחשבת למי ש״פלשה״ לטריטוריה של גברים. בעולם הזה היא מוערכת ונשפטת בהקשר הדוק למגדר שלה. היותה אישה מוערך ונשפט על־ידי הסביבה על פי ״תקנים״ מקובלים – לפחות על־ידי מרבית האוכלוסייה במדינות השונות – המציינים נשיות ביחס או בניגוד לאלה המציינים גבריות. לשחקנית כדורגל ״יש בעיה״: ״בעיית הספורטאית מוגדרת כבר זמן מה כ'גבריות'״)Fasting, 2003, p. 3(. בעיה זו נחשפת כאשר נשים מגלות פעילות אקטיבית, אגרסיביות ותחרותיות – תכונות המיוחסות באופן מסורתי לגבריות. ואכן, ספורטאיות רבות נאלצות לנהל משא ומתן ביחס לזהותן המינית, הטעונה בניגודים שמקורם בסביבה התרבותית, בדרך כלל גם הסטריאוטיפית, שאין להן שליטה עליה)Cole, 1993(. ההיסטוריה האישית של אישה־שחקנית כדורגל היא למעשה ״תהליך של היעשות״)Lober, 1994(. תהליך זה מתחיל בגיל צעיר יחסית, לאחר שנעשתה בחירה בענף הכדורגל. סוכניו הם בדרך כלל גברים בני משפחה וחברים, למעט בארצות הברית כנראה, שם האם היא זו הממונה על פעילות הכדורגל של בנה וגם של בתה. בדרך כלל, גם מי שמנהל ומאמן את קבוצת הכדורגל הראשונה של הילדה־נערה הוא גבר. ואם שלב זה של הסוציאליזציה מסתיים בהצלחה והנערה הופכת לשחקנית כדורגל פעילה, כלומר, חברה במועדון כדורגל או בקבוצת כדורגל של נשים, היא מגלה כי מי שמנהל את הענף ובעיקר מי שאחראי להקצאת המשאבים, הם בדרך כלל גברים. כך, במשך כל ימי הקריירה שלה בכדורגל, הילדה־נערה־אישה נרמזת בגלוי או במובלע כי היא נמצאת בטריטוריה של המגדר האחר וכי עליה להתנהג בהתאם.

הזיקה הנמשכת בין מוצא מגדרי לספורט מקשה הרבה יותר על הספורטאית. במשך כל ימי הקריירה שלה מלווה את השחקנית שאלת זהותה, מי אני)או כמה אני(בעצם? החוקרת ג'יין ויליאמס טוענת כי ״ריבוי הפנים וחוסר ההמשכיות בתגובותיהן של שחקניות]לשאלות על מגדר[מעיד כי השחקניות מנהלות משא ומתן על הזהויות המתחלפות וכי המגדר עצמו הוא אלמנט פלסטי״)Williams, 2003, p. 71(. כפי שיובהר להלן, שחקניות כדורגל מתקשות למקד את זהותן משום שהיא מתפרשת על שדות שונים המסמנים נורמות שונות ביחס לנשים. שאלת הזהות המגדרית נעשית בעייתית יותר עם ההתבגרות)Scranton, et al., 1999(, ועל כן נדרשת מעין אסטרטגיה של ניהול זהות הנוגעת בפער)האמיתי או המדומה(שבין זהות נשית לזהות שחקנית. לשחקניות אירלנדיות יש עמדה נחרצת: הן מכירות בקיומם הנפרד של מודל נשיות ושל מודל גבריות, והן בוחרות במאזן הנראה להן אפשרי וכדאי ״אכן, אני יודעת מה מצופה

ממני כאישה ומה איני מצופה לעשות. אני מתעלמת מכל זה. אני אוהבת ספורט ואין מי שיעצור אותי מלשחק כדורגל. אני משערת שעליי למצוא איזה שהוא מאזן מהנה, בגלל שאני חשה שאני שחקנית כדורגל מוצלחת" (Liston, 2006, p. 376). ה"ביאס קורפוס": כדורגל הוא משחק שבו שחקנית הכדורגל נדרשת לקיים משא ומתן עם עצמה על אודות גופה בנוכחות מבטיהם החודרים של אחרים: איך אני משחקת? איך אני נראית בזמן המשחק ולאחריו? השתתפות שלה במשחק כדורגל היא למעשה פעילות גופנית הכפופה לנורמות (למשל, מה מותר ללבוש בזמן משחק), ולפרשנויות המעודדות את הפרקטיקה של השתקפות הגוף או מחמירות עמה (body reflective-practice). ספורט הוא אחד מן התחומים היחידים בתרבות שלנו שבו משחק הגוף תפקיד החלטי (Connell, 1983). אגרסיביות, מהירות, וכוח הם תכונות מוערכות ביותר בכדורגל. אי לכך, מגרש הכדורגל הוא המקום שבו ההבדלים הגופניים מיובאים ומוסכמים על־ידי שני המגדרים. בשורה התחתונה, השתתפות במשחק כדורגל תחרותי היא עשייה מגדרית: כיוון שספורט תחרותי משוחק בפני ציבור, האחרון מפרש אותו בהתאם למה שכבר הצטבר בתרבות הספורט המקומית. הדימויים הנלווים לו אינם בשליטת השחקנית, ומה שנשאר לה הוא דימוי עצמי ויכולת מוגבלת לתפלל אותו (לבצע בו מניפולציות). שחקנית הכדורגל אינה מעוניינת בדימוי זה, בעצם אין לה עניין בחציית הגבולות המגדריים ובביטולם, ועל כן העיקרון, אל נכון הפרקטיקה, של "שוות אך נפרדות", מקובל בדרך כלל על שחקניות כדורגל מתרבויות שונות. החוקרות העוסקות בשאלת הגבולות בין המגדרים, במיוחד במוקד הגוף, מציעות כמה תובנות העולות מן המחקרים הללו (Fasting, et al. 2004). אחת, שהנורמות האידאליות בדבר גוף האישה וההגמוניה של המושג האידאלי (Hegemonic femininity) של נשיות הופרו באופן חמור כאשר נשים נכנסו לספורט שבאופן מסורתי היה עולם של גברים בלבד. שנייה, ממצאי המחקרים מלמדים שלא רק שנחצו וטושטשו גבולות מגדריים (מה שגרם להשלכה של דימויים גבריים על ספורטאיות), אלא שגם ההפך התרחש; נשים המעורבות בספורט "של גברים" נטו דווקא להסתגל ולהיכנע לנורמות המסורתיות התרבותיות המסוימות של נשיות, כלומר דווקא התאמצו להפגין את נשיותן ולקבע את הגבולות המגדריים (Skogvang and Fasting, 2013).

כך או אחרת, מן המקום שבו נמצאת שחקנית הכדורגל שבה ועולה שאלת זהותה. זהות ונשיות: אם מתוך כוונה תחילה ואם משום שהנושא אימננטי לספורט הנשים, שב ועולה נושא "הנשיות" או "להיות אישה" בהקשר החברתי, היכן שהפמיניזם מתמודד ומטפל בו בהקשר המוסדי (Genz, 2009) ובהקשר האישי – היינו, זה של שחקנית כדורגל פלונית שצריכה להחליט בעצמה עד היכן היא מוכנה לוותר על נורמות מסוימות של נשיות כדי לעטות דימוי של שחקנית ומה שמתלווה לזה (Harris, 2005). בהחלטה כזו מעורבות פעילויות "נשיות" כגון סגנון הלבוש, שיער, איפור, קישוט וכיוצא בזה. לספורטאיות רבות העוסקות בספורט אינדיווידואלי כמו טניס ואתלטיקה יש אפשרות להציג או להחצין את נשיותן במידה רבה יותר מאשר לנשים במשלחי יד אחרים, אפילו יותר מאשר לנשים העוסקות בדוגמנות. מגרש הטניס או מסלול הריצה חשופים לעיני קהל רב. לא כך הדבר כאשר הספורט הוא ספורט קבוצתי המתנהל באמצעות מגע פיזי ונתון בסד של קוד לבוש והתנהגות. בספורט זה, ספורטאית משעה את נשיותה למשך תשעים דקות של הפגנת פיזיות שאינה מקובלת מחוץ למגרש המשחקים. קוד הלבוש של נשים הנהוג

כיום במשחקים שיש בהם מגע גופני רב מעלים בכוונה תחילה את המיניות: מכנסיים רחבים וארוכים יחסית, חולצות המונחות ברפיון, היעדר כל קישוט מן הגוף, איסוף השיער, ובעיקר, מדי משחק המטשטשים את הייחוד האישי. כאמור, שחקנית כדורגל מודעת לכך שהעולם שבו היא נמצאת הוא עולם שבו דרגות החופש שלה — האוטונומיה היחסית שלה — נקבעות במידה רבה על־ידי המגדר האחר. הוויתה כשחקנית לימדה אותה כי היא משחקת בתנאים ירודים מאוד ביחס לאלה של הגברים. גם כאשר היא וחברותיה משחקות באצטדיוני כדורגל רשמיים, היינו, בבעלות של מועדונים החברים בהתאחדות הארצית המסוימת, הן תקבלנה בדרך כלל את זמן המשחק הנוח פחות מבחינתן, מבחינת הצופים ומבחינת שידורי הטלוויזיה. התקשורת מתייחסת לכדורגל הנשים בחשדנות, ומדי פעם מבליטה את המומנט הסקסי ה"מוכר עיתונים". כך למשל, ה"דיילי מירור" הבריטי פרסם תמונה של שחקנית אנגלית נוגחת בכדור ומכנסיה שמוטים־משתלשלים לגובה ברכיה (Lupez, 1997), אירוע המכונה עד היום "The Joan Tench Affair". בספורט הקבוצתי, כפי שכבר צוין קודם לכן, נהוג קוד מחמיר באשר להעלמת מיניות. ואף על פי כן, בהתייחסות של אחרים אליה וגם שלה אל עצמה, יש נגיעה גלויה או סמויה במיניות שלה. בכל פעם שהיא עולה למגרש, נושאת עמה השחקנית "דימוי" שאין לה שליטה רבה על עיצובו. כשהיא יורדת מן המגרש הוא עדיין מחכה לה במפגשים עם אחרים: באינטרנט ובתקשורת (Jones, 2008; Hong and Mangan, 2003); ובמפגש עם חברים/ות. כי "ככה לא עושות כולן", ומי שעושה כך, "חורגת". גוף העניין: האופן שבו מפרשות השחקניות את המושגים "נשיות" ו"גבריות" תואם את הנורמות הבינריות שמציבה בפניהן התרבות המסוימת. כך מסמנת שחקנית כדורגל נורווגית את ה"נשיות": "נשיות פירושו שיש לך שיער ארוך מעט מתולתל, איפור ושמלות נאות [...] אישה המקדישה שעה אחת לפני הראי בכל בוקר" (Fasting, et al. 2004, p. 50). נשיות נתפשת ראש לכול בהקשר להופעה חיצונית – בגדים ו"לוק". תפישת הנשיות המדווחת במחקר המשווה שערכו פסטיג וחברותיה מזדהה עם החלוקה המקובלת בתרבות, לפחות בזו האירופית.

השחקניות המרואיינות מציינות את הסימנים הבאים כסימנים גבריים: צורת הליכה, לבוש, שיער קצר, התעלמות מאיפור. אף על פי כן, מסכמות החוקרות, כאשר הסימנים האלה מתגלים אצל שחקניות, אין בהכרח מדובר בהומוסקסואליות. ברם, לציבור בדרך כלל דימוי אחר בנוגע לשחקנית כדורגל. הסטריאוטיפים מלווים אותן מן היום הראשון. בעצם היותן נשים המשחקות כדורגל טמונה כבר מרדנות, שהרי הן משחקות "במגרש של הגברים". השחקניות מתעקשות להגדיר את זהותן: במחקר של שחקניות מאנגליה, נורווגיה, גרמניה ושוודיה, מרבית השחקניות ראו עצמן נשיות. חלק מן המרואיינות הללו ביטא אי שביעות רצון מן הציפיות המופנות אליהן: "אני יודעת כי עליי להיות כמו בז'ורנלים, דקה וסקסית, אבל אני שונאת זאת" (Fasting, et al. 2004, p. 14). החלוקה המקובלת בין גבריות לנשיות בחברה מסוימת מקובלת גם על שחקניות הכדורגל, אך הן מודעות לכך שענף הספורט שבו הן עוסקות כופה עליהן מבוכת זהות מגדרית. לנשים שחקניות, כך טוענות שתי חוקרות נורווגיות, "זהויות כפולות" הן יכולות להיכנס ולצאת מנשיות לגבריות בלי לחוות זאת כבעיה (Skogvang and Fasting, 2013). את דילמת הזהות הן חוות

כבר מן היום הראשון שבו החלו לשחק כדורגל עם הבנים בשכונה, ומאז אינה מרפה מהן. כאשר התבקשו שחקניות ניו־זילנדיות לתאר את הגוף האידאלי של כדורגלנית, הן ציינו את התכונות הבאות: רזה יחסית, שרירית יחסית, אתלטית וחזקה)Liston, 2006(. חלקן ראו בתכונות אלה, במיוחד בכוח פיזי, מקדמה טובה להמשך הקריירה שלהן בתחומים אחרים בחייהן, כמו השגת משרה של אחות, למשל. הניו־זילנדיות חשות הנאה מיכולתן הפיזית, שנובעת ממשחק הכדורגל. הן ערות לכך שתחרותיות, מגע פיזי ותעוזה אתלטית, נתפשות כתכונות גבריות. הן גם ערות לכך שמיניותן מסומנת בסימן שאלה. בדומה לשחקניות האירופיות, שעמדותיהן הובאו למעלה, גם הניו־זילנדיות מפצות על כך בהחצנת נשיות: איפור, תסרוקת, לבוש וכיוצא באלה, סימנים מקובלים)כטריוויאליים(של נשיות בחברות מודרניות [2].

שחקנית כדורגל אינה יכולה להחביא את גופה או להתעלם ממנו. גם הכחשה אינה מועילה; הוא חלק בלתי נפרד ממשחק הכדורגל. האופן שבו היא מתנסה בגופה נובע מהמשמעויות הנלוות להתנסות זו. היא עצמה מנהלת חלוקת עבודה בין גופה כשחקנית וגופה כאישה, בזמן המשחק ולאחריו. בעצם, כפי שכבר נאמר קודם לכן, למי שמשחקת כדורגל אין שליטה על הדימוי של גופה)Duncan, 1994(. האסטרטגיה שנוקטות השחקניות הללו ביחס לדילמת הנשיות־גבריות המושלכת עליהן, היא אימוץ נשיות משתנה ורבת פנים והבלטת ההזדמנויות המיוחדות שיש דווקא לשחקנית־אישה. כך מתארת שחקנית נורווגית את המצב שלה: "אני חשה שתחרות מצד אחד אינה מקובלת ביחס לבנות, בנות צריכות להיות יותר חברתיות ואכפתיות אחת אל השנייה, אך אני מאמינה שאפשר לעשות את שניהם באותו זמן")Fasting, et al., 2004, p. 52(. האסטרטגיה הזו טובה יותר לצורכי פנים מאשר כלפי חוץ. כל מה שהן יכולות לעשות הוא לחזק את הדימוי העצמי שלהן, ובכך להכחיש את הסטריאוטיפ. למשל, באמצעות הפרדה של ממש בין מצבים: בזמן המשחק בולטות תכונות כמו תחרותיות ופיזיות, כי זה מה שנדרש שם. לאחריו, בחברת נשים אחרות או בחברה מעורבת, שבות לבלוט התכונות הנשיות. לדילמה הזו אין פתרון מושלם. המחקר המשווה בין מצבן של שחקניות ממדינות מסוימות מציע גורם נוסף שיש לו השפעה)גם(על עולמן הסובייקטיבי: הכרח לעבוד במשרה נוספת לצד משרתן כשחקניות כדורגל לשם השתכרות לפרנסה. ממחקר על אודות שחקניות מהליגות הבכירות באנגליה, גרמניה, נורווגיה וספרד, שנערך בשלהי המאה הקודמת)Scranton et al., 1999(, עולה כי שחקניות כדורגל — למעט מי שהנן תלמידות־סטודנטיות — עובדות לפרנסתן במגוון מקצועות, כגון פקידות, שירותים, בנקאות, מכירות ועוד. שחקניות הכדורגל מודעות לכך שבמצב הנוכחי, שבו כדורגל הגברים דומיננטי בכל פרמטר של המשחק, ידן קצרה: "עלינו לקבל זאת כי אנחנו כלי שני", "מקוננת" שחקנית נורווגית, "איננו יכולות לעשות דבר בנידון. זה מה שיש. כדורגל נשים לא יתקבל לעולם כמו כדורגל גברים")Scranton, et al. 1999, p. 106(.

[2] אין זה סוד שישנן שחקניות המוגדרות על ידן או על־ידי אחרים כלסביות. חלק נכבד מן התיאורים של נשיות וכו' אינו רלוונטי עבורן, לכאורה. מאמר זה אינו נוגע בנושא "הקוויר"; אין בכך כדי לסמל את שוליותו, אלא דווקא את הצורך החסר במחקר שיתמקד בנושא זה בתחום הספורט התחרותי בישראל.

כמו הגברים?: "לצפות בנשים אגרסיביות", מעירה חוקרת דנית בהתייחסות לתפישות הרוחשות בעיקר במעמד הבינוני, "אינו ראוי ואינו מצופה. חרות בזיכרון כי נשים חייבות לשלוט ברגשותיהן ולשאת בתפקיד האימהות במשך כל היום" (Thing, 2001, p. 276). אבל מטבעו כדורגל הוא משחק אגרסיבי. חוויית האגרסיביות נרכשת מיד במפגש הראשון במשחק עם הבנים בשכונה. האירועים האגרסיביים המתרחשים במגרש – גם בזה הנמצא בשכונה – מתבססים על הקונטקסט ועל האתיקה של המשחק הזה. ההרשאה לאגרסיביות ידועה: "לעתים תכופות אני מאוד אגרסיבית", מדווחת שחקנית כדורגל דנית, "כל הזמן זה אתגר]...[האם אני אגבר עליה או שהיא תגבר עליי]...[אם אין לך בתוכך אגרסיה]...[אזי את תהיי ללא כלום" (Thing, 2001, p. 281). כדורגלניות מתייחסות לאגרסיה, הנחשבת כאמור לתכונה גברית, משתי נקודות מבט: אחת, הוכחה לכך שהן מסוגלות לשחק כדורגל על פי רוח המשחק; שנייה, משום שהן גם מוצאות בה הנאה: "הדבר המעניין הוא תיוק האגרסיה כמצב חיובי של המשחק]...[רבות מן השחקניות מוצאות כי משחק אגרסיבי הוא מהנה מאוד" (Thing, 2001, p. 282). לשון אחרת: אימוץ האגרסיה הוא הכלה והעצמה: הן נהנות מהקונפרונטציה הגופנית, מהקצב המהיר ומהאתגר ללכת עד לקצה גבול המותר. הן נותנות ביטוי לרגשות אגרסיביים, תוך כדי הבחנה בין חיי היום־יום שלהן ובין ההתנהגות במגרש הכדורגל. הן רואות בחיוב רב את יכולתן לתת דרור לחלק מרגשותיהם. בכך הן נוטלות את הנשק מידי מבקרים הטוענים כי מסיבות גופניות ונפשיות המשחק הזה אינו מתאים לנשים. עם זאת, נשים אגרסיביות בדרך משלהן: "נשים משיקות באגרסיביות, במיומנות, בהחלטיות ובתחרותיות, אך הן גם כן נותנות תשומת לב רבה לשיתופיות, לתמיכה, להתחברות ולהנאה. אלה הם הערכים שנשים הדגישו במחקר שלנו פה אחד]...[אלה משמעותיים מאוד עבורן" (Scranton, et al. 1999, p. 107). בעצם השתתפות ב"מוסד הכדורגל הגברי" הן מאתגרות את המודל האידאלי של נשיות. כפי הנראה מדובר בתופעה החוצה גבולות תרבותיים: שחקנית כדורגל מאתגרת את הסדר המגדרי (1994 Fasting, 2004; Groz,). השחקניות מבקשות "מגרש לעצמן", כלומר הן מאמצות את עקרון ההפרדה בין המגדרים בשדה הספורט, כי לפחות בשלב זה – זה הטוב האפשרי עבורן. אם היא חפצה ואם אינה חפצה, דימוי הגבריות של הכדורגל משפיע על האופן שבו השחקנית חשה, מעריכה ושופטת את מעמדה ואת דימויה כשחקנית־אישה (Haris, 2005). תהליך ההיעשות לשחקנית כדורגל מלווה ממילא בתהליך מקביל של עיצוב זהות, וכבר צוין למעלה כי גורמים מסביבתה מספקים לה רמזים על אודות זהותה, אל נכון בדבר הבעייתיות שלה. בהקשר זה משחק גם "גופה" תפקיד חשוב:, גוף האישה הוא הגדרת נשיותה: מה היא לובשת, איך היא מעצבת את תסרוקתה, איך היא נושאת את גופה בזמן משחק ולאחריו. כך הם פני הדברים גם בחברה המודרנית והליברלית ביותר – הקריירה של שחקנית כדורגל היא התמודדות נמשכת על זהותה, אל מול מודל שאינו נוטה — או לפחות מתקשה — להכיל אותה.

שחקניות כדורגל תוצרת ישראל מה יש לנו כאן: המאמר הנוכחי, המתבסס על עבודת שדה, מתמקד ביחסים שבין כדורגל לנשיות ולמגדר, כלומר, באופן שבו שחקנית כדורגל בישראל מתארת, מעריכה ומפרשת את היחסים הללו. ההנחה המקדימה היא שהאוטונומיה של שחקנית כדורגל היא יחסית, ומידת

יחסיותה נקבעת על־ידי הסביבה שבה עוגן כדורגל הנשים. הסביבה החברתית הקרובה לכדורגל נשלטת על־ידי המגדר הגברי. זאת משום שמוסדות הכדורגל)המקומיים והעולמיים(נשלטים על ידו, משום שמוסדות אחרים — כמו המוסדות הכלכליים, שהכדורגל המתמסחר זקוק מאוד לתמיכתם — נשלטים גם הם על־ידי המגדר הגברי. שחקניות כדורגל אינן חשות את המושג אלא את המשמעויות האופרטיביות היומיומיות שלו, את התלות במוסדות הנ״ל, את המגבלות החלות על יכולתן לשמר את נשיותן)או לייצר נשיות אחרת, למשל לסביות(וכיוצא באלה. המונולוג העוסק בנושא ״אני אישה המשחקת כדורגל בתנאים שאין לי שליטה עליהם״, הוא הדבר שבו מתמקד המאמר הנוכחי. המאמר הזה מתבסס על מחקר שדה שבו רואיינו שלושים שחקניות כדורגל משני מועדונים מן הליגה הבכירה: אחד ממרכז־דרום, השני מן המרכז [3]. קודם לריאיון נערכו תצפיות במשחקים של שני המועדונים הללו, ונערך רישום של תנאי המצב: זמן המשחק, מקום המשחק, חדר ההלבשה, התנהגות המאמן והצוות האחראי לקבוצה, התנהגות השחקניות בזמן המשחק ולאחריו. הריאיון שנערך עם השחקנית בביתה או במקום אחר שבו היה אפשר לקיים שיחה ללא הפרעה, לווה בשאלון שמרבית שאלותיו פתוחות. אחת מן הסיבות לשימוש בשאלון פתוח היא חוסר בידיעה ממחקרים אחרים על התנהגותן ועל עמדותיהן של שחקניות כדורגל ישראליות. למעשה, לא נערך עד כה)פרט לכמה עבודות סמינריוניות(מחקר על כדורגל נשים בישראל. אי לכך מדובר במחקר שעניינו חשיפה של עמדות ושל רגשות של שחקנית כדורגל בישראל. החומר שנאסף במחקר זה עבר ״טיפול״, כמקובל במחקר איכותני, במטרה לאתר את ה־תמות הראשיות בנושאים שנשאלו במחקרים במקומות אחרים. המאמר הזה מתמקד בשלושה נושאים: בהגדרת תפישת נשיות, ביחסים בין־מגדריים במוסד הכדורגל ובפערים)אפליה(בין שחקנית לשחקן כדורגל. כאמור, הנחת המוצא היא שכדורגל נשים נתון בתוך מסגרת של אוטונומיה יחסית, המכתיבה למשתתפות את דרגות החופש שלהן, וכי מידת היחסיות של האוטונומיה הזו נקבעת במידה מכרעת על־ידי המגדר הגברי, השולט במוסדות המדינה והספורט. בעצם, קיומה והשפעתה של אוטונומיה יחסית הן הנושא המרכזי הנבחן במאמר זה.

הפנים של הדמוגרפיה שחקנית כדורגל ישראלית היא בדרך כלל נערה־אישה צעירה: גיל השחקניות שרואיינו במחקר זה נע בין 16 כ־28)הממוצע: 20-21(. הסטטוס הסוציו־אקונומי שלהן, המושאל מתעסוקת ההורים והשכלתם, הוא מעמד בינוני או בינוני־נמוך. אישור למעמד זה ניתן למצוא אצל השחקניות עצמן: כמעט כולן בוגרות לימודי תיכון מלאים או חלקיים. חלק נכבד מהן למדו בזמן המחקר במוסד להשכלה גבוהה, כמכללת זינדמן)וינגייט(או אוניברסיטת תל אביב, למשל.

אחדות התפרנסו מעבודה הנחשבת למסמלת מעמד בינוני כגון, מורה, פקידה בבנק וכו'. בערך מחצית השחקניות הן ממוצא מזרחי והשאר ממוצא אשכנזי. גם ביחס לשמירת מסורת

[3] מדובר בשחקניות יהודיות בלבד. כדורגל הנשים בישראל כולל גם שחקניות ערביות)למשל, ״בנות סכנין״(. יש להניח כי מרבית הרגשות והעמדות של השחקנית היהודייה הם גם נחלתה של השחקניות הערבייה, אך מעמדה של האחרונה מורכב יותר: לדילמה של זהותה כשחקנית נוספת דילמה של היותה ערבייה במדינת ישראל.

דתית הן נחלקות בערך שווה בשווה, מסורתיות מול חילוניות. תחילת הקריירה שלהן החלה בגיל מוקדם יחסית, בכיתות הראשונות של בית הספר היסודי. השותפים למשחק היו תמיד בנים מן השכונה או מבית הספר. בגיל מאוחר יותר, בערך בתיכון, הן הצטרפו למועדון שהחזיק קבוצה או קבוצות של כדורגל נשים, ובמשך הזמן הפכו ל"מקצועניות", אף שבעצם אין הן מקבלות תגמולים חומריים של ממש [4]. ההרכב הדמוגרפי של שחקניות הכדורגל הישראליות מעמיד אותן בשורה אחת עם שחקניות כדורגל אירופיות. גם שם השחקניות נמנות עם המעמד הבינוני או הבינוני־נמוך, גם שם חלק נכבד מהן מתפרנסות מעבודה המתאימה למעמדן. גם שם תחילת הקריירה היא בגיל צעיר יחסית וההקשר הראשוני שלהן הוא עם בנים בשכונה או בבית הספר; למעט "פריט אחד": באירופה יש לכדורגל הנשים היסטוריה עצמאית רבת־שנים יחסית לארץ. כדורגל זה השתלב באירופה במוסדות הכדורגל כגוף שכבר היה חי וקיים, זאת בעוד שבישראל ההיסטוריה של כדורגל הנשים צעירה מאוד. כדורגל הנשים הישראלי אורגן ומוסד על־ידי ההתאחדות לכדורגל בעשורים האחרונים, והוא קיים ומתקיים רק בזכות רצונה של התאחדות זו [5]. בשורה התחתונה, כדורגל הנשים בישראל נהנה מאוטונומיה יחסית, שממדיה נקבעים על־ידי ההתאחדות לכדורגל, קרי על־ידי מי ששולט בה ומנהל אותה — המגדר הגברי.

מה הן מרגישות, מה הן חושבות אישה־שחקנית, שחקנית־אישה: משחק הכדורגל, בניסוחו של תמיר שורק בהקשר אחר, "הוא משחק של זהויות")שורק, 2006(. אם היא חפצה ואם לאו, דילמת זהותה הנשית של השחקנית עומדת כל הזמן על הפרק. היא מודעת לכך שלסביבה החברתית הקרובה והרחוקה יש דימוי מסוים מאוד באשר לשאלה מה זה להיות אישה. שחקנית כדורגל מודעת – כך עולה מן המחקרים השונים שהובאו לעיל – שהיותה כזו מציבה אותה בפני דילמה נמשכת ביחס לזהותה הנשית. המומנט המוביל בזהות הזו מתמקד בגוף: בזה שלה ובזה ה"חשוף" לביקורת של אחרים. ציניקנים יאמרו שאישה "היא מי שאינה משחקת כדורגל". דילמת הזהות נובעת במידה רבה מדילמת מצב המגדר בכדורגל, מכך שהכדורגל נחשב למשחק של גברים, קרי, משחק "גברי". "איך את מגדירה נשיות?" המרואיינות מתלבטות: "עדינות. ווי, קשה לענות על השאלה בגדול — לא יודעת לענות". ההתלבטות שלהן נובעת, כך ניתן לשער, מהפער הנתפש אצלן בין המודל הרצוי והמקובל של נשיות למה שהן עצמן מייצגות. לאמתו של דבר הן יודעות היטב)להלן(כי בישראל, כמו במקומות אחרים, נשיות נמדדת באפיונים מסוימים — חלקם חיצוניים כמו לבוש והליכה, חלקם פנימיים, כגון עדינות ורגש. הן יודעות כי נשיות נמדדת גם על פי תפקידים מסוימים הנחשבים לתפקידי נשים. כלומר, נשיות אינה פרויקט אוטונומי של הנשים עצמן,

[4] חלק מן השחקניות מקבלות תמורה כספית עבור השתתפותן במשחקים. ביחס למה שמקבלים שחקנים גברים)אפילו בליגות הנמוכות(התמורה הזו זעומה.

[5] כדורגל נשים בחסות ההתאחדות לכדורגל כונן בשנת 1999. נשים שיחקו כדורגל כבר קודם לכן, בשנות השבעים במועדונים פרטיים)מועדון "מילן"(או תחת חסותו של אחד מן המרכזים הארציים של הספורט: מכבי, הפועל ואיסת"א — התאחדות הספורט של הסטודנטים. כדורגל הנשים שהתקיים בשנות השבעים לא החזיק מעמד והתפוגג.

והדבר נכון על אחת כמה וכמה לגבי שחקניות כדורגל.
הנטייה השכיחה בקרב המרואיינות היא להגדיר נשיות במונחים הקרובים יותר לאופן שבו מוגדרת אישה, במונחים של גוף, אך בעיקר בהקשריו המוחצנים: "כל אחת מה שהיא רוצה]...[איך נראית ומתנהגת, הלבוש, בגדים צמודים, חצאית ואיפור. כל הדברים האלה והתנהגות עדינה", "להתאפר, להתלבש יפה, תסרוקת וכל השאר", "איפור, בגדים צמודים, רגשנות". ועוד]...[אישיות טובה ועדינה משולבת בעיקר עם טעם טוב". ה־תמה של ה"מראה החיצוני" חוזרת על עצמה אצל מרבית המרואיינות. כאילו החיצוניות מאשרת מיניות, "להיות מטופחת, בעיקר להיות מבחינה חיצונית אישה סקסית", "לא להיות אגרסיבית, להיות יותר מעודנת, קשובה לגוף שלה ולאישיות שלה". ההגדרה השכיחה אצל שחקניות כדורגל לנשיות דומה לזו המקובלת כנראה בקרב מרבית ציבור הנשים בישראל, במיוחד בקרב נשים מהמעמד הסוציו־אקונומי של השחקניות. מה שעולה מדבריהן של השחקניות הוא המתח בכוח שבין הגדרת נשיות ובין היותן שחקניות, למשל: "לא להיות אגרסיבית" — אגרסיביות היא תכונה מבנית של משחק הכדורגל. ישנה גם תשובה אחרת)של מיעוט(, תשובה מרדנית, המפחיתה מן המתח הנ"ל: "כוח, וצריך לדעת לנצל אותו בחכמה נשית. זה לא להיות חלשה או פגיעה, זו אינה נשיות בעיניי. ללכת עם משהו עד הסוף, נורא מתחבר לי עם נשיות". מכל מקום, שחקניות כדורגל מעדיפות כנראה את ההגדרה השמרנית של אישה, הנשענת על החצנת המיניות. נדמה כי בכך הן מצמצמות את המרחק בינן ובין דימוין כ"לא נשיות". במרכז עומד הגוף הנשי) "מהו גוף נשי בעינייך?"(; המודל הרצוי הוא אישה שהיא נקבה מינית: "גוף חטוב 90, 60, 90, לדוגמה, בר רפאלי", "ציצים, איברים נשיים, מותניים, רגליים ארוכות לא שעירות, כתפיים צרות", "טוסיק בולט, חזה בינוני, גב זקוף, }גובה{ 1.70-1.60, גוף מעוצב לא מדולדל". וביתר בוטות, "זה בעיקר גוף שמשדר סקסיות, בנות חזקות שיודעות איך להתלבש, מראה קצת אתלטי". דימוי הגוף הנשי בקרב שחקניות הכדורגל רחוק מזה שגברים ונשים מייחסים להן. מן הסתם הן משתדלות להידמות ל"מודל האידאלי" — זה שהתקשורת המתמחה מפיצה בכל הזדמנות, ובכך לשדר לאחרים ולעצמן כי אין הן חריגות. הדמות הנשית האידאלית בעיני השחקניות אינה שייכת לעולמן הקרוב. רק אחת או שתיים בחרו בדמויות מן הספורט, סילבי ז'אן ויעל ארד. למעשה, אין בספורט הישראלי נשים ברמה של "אייקונים נערצים". מתשובות המרואיינות עולה כי אנג'לינה ג'ולי ונינט טייב זכו במקום הראשון היחסי, בזכות יופיין ונשיותן. הן תואמות את הגדרתו של הגוף הנשי לעיל. מילת המפתח היא "יופי"; אישה אידאלית היא אישה יפה. בדומה להתייחסות למושג הנשיות, גם בחירת הדמות האידאלית נעשית באמצעות ערכים נראים, מיניים, מסורתיים, הקרובים לעולמן המועדף של שחקניות כדורגל — שהוא, כפי שנתגלה כבר קודם לכן ויתגלה בהמשך — עולם הנוטה לטובת המשכו של הסדר החברתי הקיים, בלוויית כמה תיקונים. כפי הנראה, הפמיניזם הפוליטי לא הגיע למגרשי הכדורגל. המעבר ממצב של משחק למצב שלאחר משחק, שהוא למעשה שינוי בסדר מרכיבי הזהות משחקנית לאישה, מתבטא היטב גם בסגנון הלבוש המועדף על־ידי השחקניות. בזמן המשחק עצמו הן לובשות את מדי הקבוצה, שסגנונם וצבעם נקבע על־ידי מנהליה, בדגש על לבוש מרושל שמטשטש את חמוקי הגוף — ואין להן מילה בעניין זה. לאחר המשחק, כך הן מדווחות, לקראת

היציאה הביתה, הן "זורקות" על עצמן ג'ינס וטרנינג. בערב, כשהן יוצאות לבלות, הסגנון המועדף הוא "ספורט אלגנט": ג'ינס, חולצה, מכנסיים צמודים: משהו "נשי יותר". מרביתן מעדיפות, מבחינת סגנון הלבוש, נשיות מאופקת המתאימה כפי הנראה לאופנת הזמן שבו הן רואיינו. הלבוש, כמו אמצעים אחרים של נשיות, אינו מסמן מעבר ממצב למצב, אלא את מרקם הזהות המיוחדת של שחקנית כדורגל, אם היא מה שמכונה "סטרייטית" ואם היא לסבית. מבחינתה, משך המשחק הוא בעצם השהיה של הנשיות שלה, אך לא ביטולה. כאשר המשחק מסתיים היא לובשת את נשיותה)מחליפה זהות(ושבה להיות אישה "נורמלית" בישראל. מגדר ומגדר שכנגד: אחד מן המאפיינים הבולטים במיוחד של כדורגל הנשים הוא שאין לו סו־ג'נריס — הוא אינו עומד ואינו נשפט על פי מה שהוא עצמו ועל פי מה שהוא עושה, אלא ביחס למצב המגדרי, ומצב מגדרי הוא כאמור מצב של יחסים, נשים)מול/כנגד(וגברים. לכן, המגדר, על הפרקטיקות והדימויים שהוא מנפק, מכתיב את הרגשות ואת העמדות של שחקנית הכדורגל.

"יש הטוענים כי מי שמשחקת כדורגל היא גברית?" לטענה הלכאורית הזו יש בסיס רחב בציבור הישראלי; כדורגל הנשים בישראל אכן עדיין צעיר, אפילו צעיר מאוד, אך ממה שאפשר להסיק ממאמרים שונים בתקשורת ומשיחות עם גברים ועם נשים, ההתייחסות אליו נגזרת ממסורת ותיקה של הגדרת — למעשה של מידור — תפקידי האישה. גם כאשר נשים בישראל כבר כבשו לעצמן מעמד בפוליטיקה, בכלכלה ובתרבות, ישנן)עדיין(טריטוריות "שלא שייכות להן", ואם הן נמצאות שם הן נחשבות למי שנטלו לעצמן משהו של מישהו אחר, או בעצם, למי שחצו גבולות מגדריים שעדיין לא בוטלו — ועל כן יש לזה מחיר. חלק גדול מן השחקניות נוטה להסכים עם הטענה הזו, עם או ללא הסתייגויות: "יש משהו במה שאומרים, אך לא בהכרח]...[הרוב כן חושב]כך[, ובצדק, שהכדורגל הוא משחק גברי", "יש בזה משהו, בכל זאת כדורגל זהו ספורט גברי עדיין. יש אבל כאלה שנראות גבריות ויש כאלה שלא. נגיד שיש אצלי בקבוצה כאלה סיסיות, שלא מאמינים שהן משחקות כדורגל, ויש כאלה עם גוף יותר שרירי, אז זה נראה יותר גברי". מי שצופה במשחק כדורגל שבו מתמודדות שתי קבוצות נשים, וכן מי שמתארח/ת בחדר ההלבשה לפני המשחק ולאחריו, עשוי לזהות היבטים מסוימים של התנהגות)סגנון דיבור, מחוות גופניות(, שנחשבים)גם(בתרבות הישראלית לגבריים מאוד. השחקניות עצמן ערות לכך שמה שמיוחס להן כהתנהגות גברית אינו רחוק מן המציאות: "אני אגיד לך מה, אני מצדיקה]את הטענה הנ"ל[. רוב הבנות בכדורגל, כן, הן גבריות. מה שהפך לחלק מהיום שלהן — לירוק, לתקוע גרעפס, לקלל".

השחקניות יודעות היטב מהיכן נובע הדימוי של גבריות, ומי הוא שנותן תוקף לדימוי הזה. "זה סטיגמה בארץ]...[בגלל האלימות משליכים את זה גם על הבנות, הכדורגל מתנהל על־ידי הבנים". אבל הסיבה המיוחסת אינה תלויה רק בבנים: "זה תלוי כיצד מגדירים גבריות, אבל תראי, יש אחוז גבוה של לסביות בקבוצה". השחקניות נוטות להבחין בין דימוי הגבריות הנובע מצורת המשחק ומתוכנו: "כשאני נכנסת למדים]מדי המשחק[אני הולכת עם פישוק", "אחרי שנה של משחקים אין לזה קטע של אישה — נשיות. הנשים הופכות ונכנסות לקטע הגברי ולא להפך". מה שנחשף מדברי המרואיינות הוא שהן ערות לעירוב הזהויות, ושמי שמשחקת כדורגל "נגזרה עליה" התדמית: "אין ספק שזה נכון. ככה תופשים את זה גברי, של בנים והרבה אגרסיביות, כושר]גופני[. זה יוצר תדמית כזו אבל לא כולן ככה. במראה חיצוני, כן בגלל

השרירים. אבל יש הרבה שחקניות שבאופי היציאה בערב לא דומות לזה״. גבריות היא מעין כתם שנדבק למי שמשחקת כדורגל. רובן משלימות עם זה וחלקן אף מניח כי לאחר המשחק ״הכתם יורד בכביסה״, עד לאחר המשחק הבא. ״מהיכן ההבדל בין כדורגל נשים לזה של גברים?״ שחקניות נוטות להסכים כי במצב הנוכחי כדורגל הגברים פשוט טוב יותר. ראש לכול בגלל הכשרים הפיזיים. ״ההבדל העיקרי זה הקצב. זה המכשול העיקרי שעומד בפנינו. הגברים יותר מהירים ו]בעלי[יכולות פיזיות גבוהות. זה פער שלא ניתן לסגור אותו לגמרי. יש בנות עם טכניקה של גברים אבל המהירות זה לא אותו דבר״, ״גברים בנויים לספורט. הם נולדו כך. הריצה שלהם מהירה יותר. יותר אגרסיביים״. מרבית המרואיינות מדגישות את ההיבטים הללו, הנובעים מן המבנה הפיזיולוגי השונה של גברים ונשים. עם זאת, יש מי שתולות חלק מן ה״אשמה״ בעצמן, דהיינו בנשים: ״יש הבדל בכושר, ברמת ההתנהגות במגרש. בנות פחות ממושמעות, יש להן פחות כבוד כלפי המאמן. הבנות חושבות שמותר להן הכול. שלא יקבלו עונשים, שאם הן בנות יש להן יותר זכויות. הן מתחצפות לשופט, למאמן. בן לא יתחצף״, ״גברים מוכנים להשקיע יותר מנשים״. כמה מהן קוראות את ההבדלים גם במונחים כלכליים ופוליטיים: ״זה ספורט מקצועני אצל גברים, והם יכולים להתפרנס מזה״ מדוע? ״את כדורגל הגברים לוקחים יותר ברצינות. ישנו חוסר שוויון בין כדורגל גברים לנשים, בכך שהם מתוגמלים יותר, מקבלים יותר חשיפה, שכר ופרסום״. בכדורגל, על הקשריו ההיסטוריים לגבריות, קשה במיוחד לנשים לאתגר את הטענה בדבר ״הנחיתות הטבעית״. נשים חסרות את הכוח הפיזי הנחוץ כל כך כדי להגיע לרמה גבוהה של משחק כדורגל. אכן, בספורט התחרותי המסחרי, המתחייב להיאבק על הישגים)נושאי רווחים כלכליים(, יש בחשבון האחרון מעמד מכריע לכמה היבטים ביולוגיים: מי שחזק יותר ומי שמהיר יותר עדיף על מי שחזק פחות ומהיר פחות. השחקניות המרואיינות נוטות להסכים לכך. הידע שלהן וההתנסות שלהן במשחקים כנגד קבוצות של גברים)בדרך כלל של נערים(לימדו אותן כי היתרונות היחסיים שלהן — האינטליגנציה שלהן)כך טענו אחדות בתשובה לכמה שאלות קודמות(, הסבלנות שלהן בהנעת הכדור והמוטיבציה שלהן — אינם שקולים כנגד העדיפות הטבעית של שחקנים גברים. בתשובה לשאלה ״עד כמה משפיע השוני הביולוגי בין גברים לנשים על כדורגל נשים?״ התגובה המיידית והשכיחה: ״משפיע מאוד״. גם בקרב אלה שמסתייגות — ״יש הבדלים ביולוגיים אך ניתן לצמצם אותם״ או, ״אפשר להתגבר על זה״ — ניכר כי השוני הביולוגי נתפש כיתרון של הגברים. על כן הן מקבלות את העיקרון של ״נפרדות״ אך לא את ה)הלא(״שוות״. דברי השחקניות נובעים מן המקום המוכר להן ביותר: מהתנסותן במשחק הכדורגל בליגה נפרדת של נשים, כאשר אל מול עיניהן מתרחש כדורגל גברים, ותיק יותר, מנוסה יותר, אהוד יותר, מתוקצב יותר, נמכר יותר, מחוזר על־ידי פוליטיקאים. הן מודעות היטב לתכונות ביולוגיות מסוימות שיוצרות שוני בינן ובין הגברים בהקשר לכדורגל. השוני הזה, יש לשוב ולהדגיש, אינו מונע מנשים לשחק כדורגל. מה שמנע ומונע מהן עד היום הם גורמים ״חוץ משחקיים״: היבטים של התרבות המסוימת, למשל, היבטים דתיים המקובלים או האונסים את התרבות הזו, היבטים פוליטיים הנובעים מכך שלגברים יש שליטה במוסדות הפוליטיים של המדינה המסוימת. ועדיין, המכשול העיקרי הוא העמדה השוררת בקרב הגברים, כי הכדורגל הוא המשחק שלהם וכי נשים הן ״אורחות״ בו — נשים עדיין לא זכו למעמד של אזרחות מלאה במשחק הכדורגל.

נפרדות, שונות ומופלות: שחקניות כדורגל ישראליות יודעות להבחין בין שוני הנובע מתכונות ביולוגיות לשוני הנובע מהסדרים תרבותיים או חברתיים, שוני שהוא למעשה, אפליה. באשר להיבטים הביולוגיים של השוני בין כדורגל הגברים לזה של הנשים, ישנה הסכמה כי כיוון שכדורגל הוא משחק פיזי, אזי "לגברים ישנם יתרונות טבעיים שמקנים למשחק כוח, תנועה מהירה, החלפת מקומות מהירה, בעיטה חזקה ואפשרות לשחק על הארץ ובאוויר)משחק ראש(". אלה כידוע תכונות המקנות למשחק את המשיכה שלו לקהל אוהדים, ומכך מתפתח שוק כלכלי של כדורגל הגברים. השחקניות מכירות בשוני זה דה־פקטו, אך ניתן היה ללמוד מדבריהן ששוני ביולוגי אינה סיבה ראויה לאפליה — קיפוח של הכדורגל שלהן — בעיקר כאשר מדובר בחלוקה של משאבים ציבוריים. כצפוי השחקניות־מרואיינות תמימות דעים כי כדורגל הנשים מופלה לרעה ביחס לכדורגל הגברים. התגובות ישירות ובוטות: "כן, לדעתי מופלה ביותר", "אין ספק שזה]יש אפליה[נכון... בעיקר מבחינה תקציבית". "ברור, }שיש אפליה{ אצל כדורגל הנשים יש פחות חשיפה, מבחינת תקציב ושכר לנשים, אין תקציב]ואין[מימון כדי שיוכלו להתאמן יום־יום. עיקר ההצלחה במשחק זה היא מיומנות, נשים לא יכולות לרכוש מיומנות כי רובן עסוקות, הן חייבות להרוויח כסף", "בטח. תקשורת עיתונות מאוד דלילה]...[לא חושבים שזה רציני]...[עצוב לי מאוד שזה ככה".

השחקניות רכשו ניסיון לא רק במשחק עצמו אלא גם במה שמתרחש סביבו בהקשר המוסדי, שיש לו השפעה ישירה על מצב הכדורגל שלהן. אחדות אכן מונות את ההתאחדות לכדורגל [6] בין הסיבות לאפליה של כדורגל הנשים: "אני חושבת שיש אפליה]...[מבחינת ההתאחדות מבטיחים ומזלזלים בנו ולא רואים אותנו בתור משהו מקצועי, ולוקחים את כספינו לגברים", "אין שום ספק]...[ההתאחדות לכדורגל היא הבעיה הכי גדולה, אין כסף]לכדורגל נשים[". יש כמובן סיבות, שניתן לכנות אותן לצורך העניין אובייקטיביות, לכך שמצב כדורגל הנשים שונה קרי, עני מזה של הגברים. ההתמסחרות המתעצמת מתארגנת רק סביב הכדורגל של האחרונים. אבל אפליה היא גם פועל יוצא של מדיניות מסוימת שמעדיפה להקצות משאבים לקבוצה חברתית אחת יותר מאשר לאחרת, באופן בלתי פרופורציונלי, אף ששתיהן משחקות כדורגל על פי אותם כללים. הסך הכללי של המשאבים המוקצים לכדורגל הגברים גדול יותר מזה של הסך הכללי המוקצה לכדורגל הנשים, בין השאר משום שמספר השחקנים והקבוצות של הגברים גדול הרבה יותר מזה של הנשים. על הפער הזה אין הן קובלות. האפליה שלגביה טוענות השחקניות היא ב"פר ראש": כמה משאבים מוקצים לשחקן לעומת אלה המוקצים לשחקנית. מדובר בכסף ציבורי שאינו מותנה)או לא צריך להיות מותנה(ב"מצב השוק", והוא מוקצה לענפי הספורט השונים על בסיס קריטריונים חברתיים וערכיים. מבחינה זו דורשת השחקנית לפחות הקצאה שוויונית.

מה שמשתמע בין השורות מדבריהן של השחקניות הן טענות על אפליה, ובעצם, על קיפוח: על כוונה תחילה למנוע מכדורגל הנשים את מה שמגיע לו. זה אינו בהכרח כך, אבל זה מה שהן חשות. ייתכן שהפער בין כדורגל נשים לכדורגל גברים בהקצאה הציבורית אינו גדול כל כך [7],

[6] ראוי לציין לפרוטוקול כי ההתאחדות לכדורגל החלה, זה יותר מעשור שנים, בהקמתה של ליגת נשים בוגרות וליגה של נערות, ואף העמידה תקציב מסוים למטרה זו.

[7] להקצאה הציבורית שלושה מקורות: ההתאחדות לכדורגל, הטוטו והרשויות המקומיות. פסק הדין של בג"ץ משנת 2004 קבע כי על הרשויות המקומיות לקיים העדפה מתקנת לטובת ספורט הנשים ולהעניק לו פי 1.5 ממה שמוקצב לספורט הגברים. בשנת 2007 הקציבה ההתאחדות לכדורגל 300,000 שקלים לכל אחת כ־12 קבוצות הכדורגל של נשים בישראל. תקציב מיוחד מוקדש גם לנבחרת הלאומית של כדורגל הנשים. תקציבי קבוצות הגברים בליגת העל מוערכים במיליוני שקלים רבים.

אבל זה מה שהן מרגישות, זה מה שהן חושבות וזה מה שהן אומרות. אלה הקולות שלהן. ההוויה הקובעת את התודעה ואת המגדר היא המתווך: ההתנסות של השחקניות בכדורגל הישראלי, שיחסית אינה ארוכה, הכינה אותן לקרוא את מצבן האישי והארגוני כהווייתו: במקביל להן מתקיים כדורגל של גברים, ששנות חייו שקולות לשנות המדינה והתמסחרותו הולכת ומעמיקה. "האם ניתן לסגור את הפער בין שני מיני הכדורגל?" ההערכה מתחלקת בין פסימיות, אופטימיות ואופטיסימיות — אלה שאומרות "מצד אחד ומצד שני". פסימיות, מה הן אומרות: "לא, ואם כן, הנכדים שלי יזכו לראות את זה. כל עוד הרמה של הגברים תהיה גבוהה משל הנשים אז אין סיכוי", "לא, אין צ'אנס. רוצה להאמין אבל לא חושבת]שכן[. בשביל להצליח זה כסף, אם כן — קשה מאוד". ופסימיסטית ללא אשליות: "אף פעם. תמיד יהיה יתרון לגברים". האופטימיסטיות מביטות על המצב הנוכחי ומודעות לכך שהוא לטובת הגברים, אך שני דברים מנחמים אותן: האחד, הפער הוא יחסי ועל כן ניתן יהיה בעתיד לסגור אותו; השני, העתיד הזה לא יהיה כמו ההווה: "קיים סיכוי]...[בהרבה עבודה ניתן להגיע לשוויוניות", "מתישהו בעתיד זה ישתנה כי זה בינתיים מתפתח]...[אולי עם הזמן". ויש מי שנסמכת על שיפורים במצב הנוכחי, המעידים לדעתה על עתיד טוב יותר לכדורגל הנשים: "אני חושבת שכן, כי עכשיו מדברים על זה. הבנתי שיש חוק חדש שבכל קבוצת גברים חייבים לעשות גם קבוצת נשים". והאופטיסמיסטית: "כן, מקווה, בכל אופן. אבל זה יהיה רחוק, הרמה של הנשים תעלה, אך של הגברים תעלה יותר", "כן, זה ייקח זמן. אבל זה ישתנה ויהפוך לפופולרי.]אבל[צריך לקבל קונספטים חדשים ואחד מהם זה כדורגל נשים", "לבד זה לא יקרה. צריך התמדה בקידום הספורט הזה]כדורגל נשים[. יש סיכויי לשוויון יחסי". במצב שבו המודל הדומיננטי, היינו כדורגל הגברים, מפגין עליונות כמעט מוחלטת, אפשר אולי להיאחז ביתרון היחסי של כדורגל הנשים. היתרונות של כדורגל הנשים, כך לדעת מרבית המרואיינות, הם יתרונות אינטרינזיים, כאלה המספקים את תשוקותיהן האישיות — יתרונות שאינם "ניתנים למכירה" בשוק. יתרון נוסף אחד או שניים, הקיימים ומקנים למשחקן אסתטיקה מיוחדת, מה שלכאורה צריך להפוך אותו לאטרקטיבי, אך למרבה צערן אין זה קורה. "אין שום יתרונות חוץ מזה שאני יכולה לממש את האהבה שלי בצורה יותר רצינית", "משחקים ונהנים וזהו", "זה]משחק[יותר יפה", "הנשים נהנות, לא עושות את זה בשביל כסף", "יש עדינות עם משחק אגרסיבי", "בעיקר אינטליגנציה זה מה שעושה את משחק הנשים לטוב יותר", "בנות לא כל כך צפויות]..[יכולות לעשות משהו שאינו צפוי". נדמה שבהקשר לדברים שנאמרו לעיל באשר לסגירת הפער ביחס לכדורגל הגברים, כי השחקניות המרואיינות יודעות היטב היכן הן עומדות. הן אינן מרוצות ממעמד זה, והאופק אינו נראה לעין. התפישה הראלית של מצבן מתגלה גם בתגובות לשאלה "האם אישה יכולה להתפרנס מכדורגל כמו הגברים?" התשובה אחת — חד וחלק: "לא". אבל ה"לא" הזה אינו סגור ומוחלט. הוא תלוי בכמה מכשולים, שכבר צוינו למעלה, שאם יוסרו אז "ייתכן להתפרנס אבל לא כמו הגברים, תמיד תרוויח פחות". אין להן ספק כי בהווה שחקנית אינה יכולה להתפרנס מכדורגל. הן יודעות ששחקניות אחדות מקבלות תשלום נכבד יחסית)לנשים(עבור משחקן, ביניהן סילבי ז'אן, אבל המספרים שהן נוקבות)שעליהן שמעו ממקורות משניים(נמוכים הרבה יותר מן השכר שמקבל אפילו גבר- שחקן בינוני בליגה הלאומית)המשנית(. כדורגל הנשים נמצא במקום שונה מאוד מזה של

הגברים, בעיקר לנוכח ההתמסחרות של האחרון. "נכון להיום, לא. היא]השחקנית[לא מייצרת כסף. כרגע לא מרוויחים כסף, אין שידורים אין]הכנסה[כרטיסי כניסה". שחקניות הכדורגל הישראליות, בדומה למקבילותיהן במדינות אחרות, מכירות את ההוויה ומתאימות את ההכרה: העיקרון של "נפרדות אך שוות" הוא הנכון, ברם, הוא מתממש אך ורק בחלקו הראשון.

הוויה ותודעה

הנחה המלווה את המחקר הזה היא שכדורגל הנשים מתקיים בהוויה של אוטונומיה יחסית, שהרדיוס שלה נקבע במישרין על־ידי מוסדות הכדורגל, ובעצם על־ידי הגברים השולטים בהם. תודעתן של שחקניות כדורגל, ובעיקר ביטוייה במעשים מסוימים מצדן, מתעצבת במגבלות ההוויה הזו.

הן מודעות לכך ש"ככה לא עושות כולן", שבשל כך חייהן כנשים שונים מאלה של אחרות, ושהמאמץ לפחות למתן את השוני הזה כרוך בקשיים שאין להן שליטה עליהם. בדומה לשחקניות כדורגל אחרות בעולם, המאבק שלהן להשתתף במשחק הכדורגל כ"שוות אך נפרדות" הצליח לזכות אותן במעמד של נפרדות, אך לא בזה של שוות. מממצאי מחקר זה ניתן לקבוע כי שחקניות הכדורגל בישראל מודעות לכך שלא הן מחליטות בעצמן על מה שקורה לכדורגל שלהן. מי שקובע יותר מכול הם המוסדות העוסקים בכדורגל וכמו כן הסביבה החברתית־תרבותית, שבין השאר מגדירה־מגבילה את חלוקת התפקידים המגדרית. היבטים רבים הנובעים מחלוקה זו נמחקו בעקבות מאבק פמיניסטי לשוויון זכויות. מעמד האישה בחברה הישראלית אינו כבעבר, ברם תחום אחד נשאר עדיין הגמוני, ברובו דומיננטי על־ידי גברים, והוא הספורט — וזאת בעיקר בגלל הנושא הנדון כאן, הכדורגל. לתחום הזה כמעט לא הגיע המאבק הפמיניסטי, והוא כאילו נעזב[8]. מה שבעיקר בולט במונולוגים של השחקניות הוא הצל שמטיל עליהן כדורגל הגברים. זה עדיין משחק שבו למגדר יש משמעות רבה במיוחד. מה שקורה לשחקניות בישראל דומה מאוד למה שקורה לשחקניות במקומות אחרים, למשל, במדינות רבות אירופה. לו הוחלפו שמות של מקומות היה אפשר להשתמש בסיכומי מחקר של כדורגל נשים במדינות אחרות גם עבור מחקר זה.

המסקנות ממחקר זה — עד אשר ייערכו מחקרים נוספים — מוליכות לכיוון הערכי: כדורגל נשים בישראל הוא בחזקת "עץ נופל ביער": מי צפה בו? מי שמע עליו? את מי הוא מעניין פרט לאלה המשחקות בו? נדרשת מעורבות של גורמים מסוימים, כגון פוליטיים, כדי לכונן בסיס מסודר לאחזקתו ולהתפתחותו של כדורגל נשים בישראל. ההתאחדות לכדורגל נטלה על עצמה את הנושא הזה ואף העמידה משאבים, אבל אין בכך די. אל מול התעצמות ההתמסחרות של הכדורגל הישראלי, קרי של כדורגל הגברים, הפערים גדלים יותר ויותר, דבר הגורם לכדורגל הנשים לסגת. כפי הנראה אין בֵּררה אלא להשיב לכדורגל קריטריונים לא כלכליים — כדורגל הנשים הוא)עדיין(נושא פוליטי, וכך צריך להתייחס אליו.

[8] היו בעבר — בשנות השבעים והשמונים — ניסיונות של חברות כנסת ופעילות פמיניסטיות להתערב ולעשות משהו לטובת כדורגל הנשים. סך הניסיונות הללו לא יצר איזה שהוא מהפך. רק המעשים של ההתאחדות לכדורגל בשנים האחרונות הרימו את הכדורגל הזה, ובאופן כלשהו הוא מתקיים בצלו של כדורגל הגברים. כדורגל נשים כאינטרס פמיניסטי אינו מעניין את ההתאחדות לכדורגל. מסתבר שהוא גם אינו מעניין את הארגונים השונים של הנשים בישראל.

ביבליוגרפיה

שורק, ת.)2006(. זהויות המשחק ירושלים: מאגנס.

Althusser, L. (2005). For Marx. London: Verso.

Ben Porat, A. (2009). Not Just for Men: Israeli Women Who Fancy Football, Soccer and society, 10(6), 833-896.

Coddingdon, A. (1997). One of the Lads. London: Harper Collins Publishers.

Cox, B. and S Thompson (2000). Multiple Bodies. International Review For the Sociology of Sport, 35(1), 5-20.

Cole, C. (1993). Resisting the Canon: Feminist Cultural Studies and Technologies of the Body. Journal of Sport and Social Issues, 17(2), 77-97.

Connell, R.W. (1983). Which Way is Up? Essays on Class, Sex and Culture. Sydney: Allen and Unwin.

Connell, R.W. (1987). Gender and Power. Cambridge: Polity Press.

Duncan, M.C. (1994). The politics of Women′s Body Images and Practices: Foucault, The Panoptiocon, and Shape Magazine. Journal of Sport and Social Issues, 18(1), 48-65.

Denski, J.T (1992). Feminism in the Wake of Philosophy . Journal of the Philosophy of Sport, 19, 79-93 .

Fasting, F., G. Pfister, and S. Scranton. (2004). Disrupting Gender? A Cross-National Study of Female Soccer Players Perception of Masculinity and Femininity. Dansk Sociology, 15, 41-53.

Fasting, F. (2003). Small Country — Big Results: Women′s Football in Norway. In Hong, F., and Mangan, J. M (eds.). Soccer, Women′ Sexual Liberation. Soccer and Society, 4(2/3), 149-

Genz, S. (2009). Post Femininities in Popular Culture. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Goldblatt, D. (2006). The Ball Is Round. New York: Riverhead Books.

Groz, E. (1994). Volatile Bodies: Toward a Corporeal Feminism. Bloomington: Indiana University Press.

Hall, A. (1996). Feminism and Sporting Bodies. Champaign Il: Human Kinetics.

Hargreaves, J. (1994). Sporting Females. London: Routledge.

Haris, J. (2005). The Image Problem in Women′s Football. Journal of Sport and Social Issues, 29(2), 184-197

Hong, F. and J.A. Mangan (eds) (2003). Soccer, Women, Sexual Liberation. Kicking off a New Era, Soccer and Society, 4(2/3).